

ΤΕΟ, ISSN 2247-4382
60 (3), pp. 34-47, 2014

ΧΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΣΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΣΤ΄ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ*

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Β. ΓΛΑΡΟΥ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Β. ΓΛΑΡΟΥ

Έπ. Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Abstract

One of the particularities of the Sixth Ecumenical Synod was that Makarius of Antiocheia, the main representative of Monothelitism and Monoenergism, was present. The Fathers of the Synod entered into a direct juxtaposition with him, and inspected by collation the authenticity of the patristic “uses”, which each side had invoked to reinforce its arguments. There seem to appear seven “uses” of John Chrysostom. In order of appearance in the Acts of the Synod, the second and fourth of the “uses” are identical, whereas the seventh is not authentic. The first is a comment on *Math. 26:39*, while the second had been derived from the *Εἰς τὸ παρελθέτω τὸ ποτήριον ἀπ’ ἐμοῦ* speech with justified observations on specific falsifications of this speech that had been exercised by the Monothelites. The third “use” was taken from *Πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας τῆς συνάξεως*, the fifth from *Εἰς Μαθαῖον ΙΙΓ΄* and the sixth from *Εἰς Ἰωάννην ΕΖ΄*. From the above extracts we conclude that Chrysostom exceeds the schema Logos – Man and its juxtaposition with that of Logos – flesh, because of his mainly soteriological – guiding intentions in his dogmatic reports.

Keywords

The Sixth Ecumenical Synod, Monothelitism and Monoenergism

* Εἰσήγησις στὸ Διεθνὲς Ἐπιστημονικὸ Συνέδριον ποὺ ὀργάνωσε τὸ Τμῆμα Κοινωνικῆς καὶ Ποιμαντικῆς Θεολογίας τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης μὲ γενικὸ θέμα «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος 1600 ἔτη (407-2007)» (Θεσσαλονίκη, 22-25 Νοεμβρίου 2007).

ΧΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΣΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ...

Ἡ ΣΤ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος συνήλθε ὕστερα ἀπὸ πρόσκληση τοῦ Κωνσταντίνου Δ' (668-685) στὴν Κωνσταντινούπολη¹ στὶς 7 Νοεμβρίου τοῦ 680 καὶ περάτωσε τὶς ἐργασίες της στὶς 17 Σεπτεμβρίου τοῦ 681². Συνεκλήθη ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα³, ὁ ὁποῖος ἐπικύρωσε τὰ πρακτικὰ καὶ τὸν δογματικὸ ὄρο της⁴. Πρόεδρος τῆς Συνόδου ἦταν ὁ Γεώργιος Κωνσταντινουπόλεως⁵. Οἱ Πατέρες τῆς Συνόδου σύμφωνα μὲ τὸν ὄρο της ἀνέρχονται σὲ 165⁶. Στὶς συνεδριάσεις συμμετεῖχε καὶ ὁ Ἀντιοχείας Μακάριος⁷, ὁ ὁποῖος καταδικάσθηκε, καὶ ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὸν Θεοφάνη, ἡ παρουσία τοῦ ὁποῖου μαρτυρεῖται στὴν 14^η συνεδρία⁸.

¹ R. RIEDINGER, *Acta Conciliorum Oecumenicorum, Series secunda, volumen secundum: Concilium universale Constantinopolitanum tertium, Pars 1-2*, Walter de Gruyter & Co, Berlin 1990-1992, (στὸ ἐξῆς ACO) vol. 1, σελ. 262¹⁴: «ἐν τῷ σεκρέτῳ τοῦ θεοῦ παλατίου τῷ οὕτῳ ἐπιλεγομένῳ Τρούλλῳ».

² Παυλου Μενεβισογλου, *Ιστορικὴ εἰσαγωγή εἰς τοὺς κανόνες τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Στοκχόλμη, 1990, σελ. 277, Β. Γιαννοπουλου, *Ἱστορία καὶ Θεολογία των Οἰκουμενικῶν Συνόδων*, ἐκδ. Ἔννοια, Αθήνα, 2011, σελ. 348.

³ Β. Γιαννοπουλου, ὁ.π., σελ. 348. Κατὰ τὸν Π. Μενεβισογλου προηόδρευσε προσωπικὰ σὲ δώδεκα συνεδρίες (Παυλου Μενεβισογλου, ὁ.π., σελ. 278).

⁴ Γιὰ τὸν δογματικὸ ὄρο αὐτῆς βλ. ACO2.2.2, σελ. 768¹-776²⁷.

⁵ Γερμανοῦ Κωνσταντινουπόλεως, *Λόγος διηγηματικὸς περὶ τε τῶν ἁγίων συνόδων καὶ τῶν κατὰ καιροὺς ἀνέκαθεν τῷ ἀποστολικῷ κηρύγματι ἀναφεισῶν αἱρέσεων*, J. P. MIGNÉ, *Patrologiae cursus completus, Series Graeca, Parisiis*, 1857-1866, (στὸ ἐξῆς PG) 98, 73B. Γιὰ τὴν προβληματολογία σχετικὰ μὲ τὴν προεδρία τῆς Συνόδου βλ. Βλ. Φειδα, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Α'*, Αθήναι, 1994², σελ. 753-754.

⁶ ACO2.2.2, σελ. 778⁴-796²⁸. Ἄλλες μαρτυρίες αὐξάνουν τὸν ἀριθμὸ σὲ 170 (Β. Γιαννοπουλου, ὁ.π.), ἢ 174 (J. MANSI, *Sacrorum Consiliorum Nova et Amplissima Collectio*, Graz, 1960, 11,639C-654E. Βλ. καὶ Παυλου Μενεβισογλου, ὁ.π., σελ. 278, Βλ. Φειδα, ὁ.π., σελ. 756). Ὁ ἀριθμὸς 289 ποὺ ἀναφέρει ὁ Θεοφάνης στὴ Χρονογραφία του (Theophanis, *Chronographia*, v. I, ed. C.de Boor, Lipsiae, 1883, σελ. 360¹⁰⁻¹², PG 108, 732), κατὰ μία ἀποψη, προκύπτει ἀπὸ τὸ ἄθροισμα τῶν 174 Πατέρων, ποὺ ψήφισαν τὶς ἀποφάσεις της καὶ τῶν 115 ἐπισκόπων τῆς Συνόδου τῆς Ρώμης (Πάσχα 680), οἱ ὁποῖοι δὲν ἀπεστάλησαν στὴν Κωνσταντινούπολη. Καὶ τοῦτο διότι ἡ Σύνοδος τῆς Ρώμης, συγκροτούμενη ἀπὸ 125 Πατέρες, συμμετεῖχε στὴ Σύνοδο τῆς Κωνσταντινουπόλεως μὲ μόνον δέκα ἀπεσταλμένους της (Δ. Κοντοστεργίου, *Ἡ ΣΤ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος καὶ ἡ Θεολογία της*, ἐκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη, 1992, σελ. 110).

⁷ Παυλου Μενεβισογλου, ὁ.π. Πρβλ. Β. Γιαννοπουλου, ὁ.π., σελ. 349.

⁸ Β. Γιαννοπουλου, ὁ.π.

Σκοπὸς τῆς συγκλήσεως ἦταν ἡ ἀντιμετώπιση τῶν αἰρέσεων τοῦ Μονοθελητισμοῦ καὶ τοῦ Μονοενεργητισμοῦ, οἱ ὁποῖες εἶχαν προκαλέσει ἔριδες καὶ συγκρούσεις στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας⁹. Ἡ Σύνοδος ἐπαναβεβαίωσε τὴν πίστη περὶ τῶν δύο φύσεων, θείας καὶ ἀνθρωπίνης καὶ τῆς καθ' ὑπόστασιν ἐνώσεώς τους στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ¹⁰. Διατύπωσε τὸ δόγμα περὶ τῶν δύο ἀντιστοιχῶν φυσικῶν θελημάτων καὶ ἐνεργειῶν τοῦ Θεανθρώπου, τὰ ὁποῖα ὑπῆρχαν «ἀδιαιρέτως, ἀτρέπτως, ἀμερίστως, ἀχωρίστως», χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι «ὑπεναντία, ἀλλ' ἐπόμενον τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ θέλημα[...] καὶ ὑποτασσόμενον τῷ θεῷ αὐτοῦ καὶ πανσθενεῖ θελήματι»¹¹.

Ἰδιαιτερότητα τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀποτελέσσε ἡ παρουσία τοῦ κυρίου ἐκπροσώπου τοῦ Μονοθελητισμοῦ καὶ Μονοενεργητισμοῦ Μακαρίου Ἀντιοχείας καθὼς καὶ ἡ ἀντιπαραβολὴ καὶ ὁ ἔλεγχος τῆς ἀυθεντικότητος τῶν πατερικῶν χρήσεων πού ἐπικαλέσθηκε ἡ κάθε πλευρά¹². Πρέπει νὰ παρατηρήσουμε ὅτι, ἐνῶ ἐκ πρώτης ὄψεως οἱ χρυσοστομικὲς χρήσεις ἀριθμοῦνται σὲ ἑπτὰ, στὴν πραγματικότητα ἦταν πέντε. Κατὰ σειρὰ ἐμφανίσεώς τους στὰ Πρακτικὰ τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς ἡ δευτέρη καὶ ἡ τέταρτη χρῆση συνιστοῦν τὸ ἴδιο χρυσοστομικὸ ἀπόσπασμα. Ἐπίσης, ὅπως ἡ ἔρευνα ἔχει ἀποδείξει τὸ ἔβδομο κατὰ σειρὰ χρυσοστομικὸ παράθεμα πού ἐπικαλεῖται ἡ ΣΤ' Οἰκουμενικὴ εἶναι νόθο¹³.

⁹ Πρβλ. Βλ. Φειδα, ὁ.π., σελ. 750 ἔπ.Γιὰ τὶς αἰρέσεις τοῦ μονοθελητισμοῦ καὶ τοῦ μονοενεργητισμοῦ, βλ. ἐνδεικτικῶς I. Καρμιρη, «Μονοθελητισμός», *ΘΗΕ* 9(1966)67-68, P. VERGHESE, «The Monothelity Controversy-a-historical survey», *GOTR* 13(1968) 196-211, F. WINKELMANN, *Der Monenergetisch - Monothelische Streit*, ἔκδ. Peter Lang, Frankfurt am Main, 2001.

¹⁰ ACO 2.2.2, σελ. 774⁶⁻²¹. Ἡ ἔκθεσις τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς ἐμμένει στὴ Χριστολογία τῶν προηγούμενων Οἰκουμενικῶν συνόδων, καὶ ἐπιβεβαιώνει τὴν ὀρθότητα τῆς διδασκαλίας τῶν (Ψευδο) Ἀθανασίου, Γρηγορίου Θεολόγου, Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ Τόμου τοῦ πάπα Λέοντος Α', (ACO 2.2.2, σελ. 770²⁰-776²⁷). Πρβλ. Μεθοδίου Φουγιά, *Τὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ στὶς Ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Μελέτη Ἱστορικὴ καὶ Δογματικὴ*, ἔκδ. Αποστολικὴ Διακονία, Αθήνα, 1997, σελ. 205.

¹¹ ACO 2.2.2, σελ. 774¹⁶⁻²⁴.

¹² Συγκεκριμένως γιὰ τὶς ἀποφάσεις ἀντιπαραβολῆς τῶν χρυσοστομικῶν χρήσεων βλ. γιὰ τὴν β' χρῆση ACO 2.2.1, σελ. 252¹⁴⁻¹⁶, γιὰ τὴν γ' χρῆση ACO 2.2.1, σελ. 284¹¹⁻¹³, γιὰ τὴν δ' χρῆση ACO 2.2.1, σελ. 308²¹⁻²², γιὰ τὴν ε' χρῆση ACO 2.2.1, σελ. 312³⁻⁴, γιὰ τὴν στ' χρῆση ACO 2.2.1, σελ. 314³⁻⁴. Γιὰ τὴν α' χρῆση βλ. τὰ ὅσα εἰδικότερα ἀναφέρονται κατωτέρω.

¹³ ACO 2.2.1, σελ. 340⁹⁻¹⁶. Πρβλ. Στ. Παπαδοπούλου, *Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσό-*

ΧΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΣΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ...

Ἡ πρώτη χρυσοστομική χρήση εἶναι τμήμα τῆς ὁμιλίας Πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας τῆς συνάξεως, ἡ ὁποία ἐκφωνήθηκε μεταξύ 386 καὶ 387 στὴν Ἀντιόχεια¹⁴ καὶ ἀπαντᾷ στὴν τέταρτη συνεδρία τῆς 15ης Νοεμβρίου. Ἐμπεριέχεται στὴν «Ἀναφορὰ» τοῦ Ἀγάθωνος πάπα καὶ Ἀρχιεπισκόπου Ρώμης πρὸς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνο¹⁵. Σὲ αὐτὸ τὸ μνημειῶδες κείμενο τῆς Ὁρθοδοξίας, γίνεται ἐπίκληση τῶν σεβασμίων πατέρων, τῶν «δεδοκιμασμένων» φωστήρων τῆς Ἐκκλησίας, τῶν ὀρθοδόξων ἁγίων διδασκάλων, ὡς γνησίων ἐκφραστῶν τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως¹⁶. Ὑστερα ἀπὸ διεξοδικὴ πραγμάτευση τοῦ θεολογικοῦ προβλήματος περὶ τῶν φύσεων, τῶν θελήσεων καὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Χριστοῦ, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ρώμης ἐπιλέγει γιὰ νὰ τεκμηριώσῃ τὶς θέσεις του χρήσεις διαφόρων ἐγκρίτων πατέρων. Τὸ σχετικὸ χρυσοστομικὸ ἀπόσπασμα ἀκολουθεῖ ἓνα τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ δύο τοῦ Γρηγορίου Νύσσης.

Στὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ ὁ Χρυσόστομος θεμελιώνει ἁγιογραφικῶς τὴ δογματικὴ διδασκαλία περὶ τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ, τῆς ἀνθρωπίνης καὶ τῆς θείας καὶ περὶ τῶν δύο ἀντιστοίχων θελήσεών Του, μὲ βάση τὸ χαρακτηριστικὸ εὐαγγελικὸ χωρίο τῆς προσευχῆς Του στὴ Γεθσημανῆ¹⁷. Ἔτσι, σχολιάζει τὸ Ματθ. 26:39: «πάτερ μου, εἰ δυνατὸν ἐστίν, παρελθάτω

στομος, τόμ. Β', ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα, 1999, σελ. 162. Ἡ τριακοστὴ πέμπτη ἀπὸ τὶς συνολικὰ ἀπαριθμούμενες πατερικὲς χρήσεις στὴ δωδεκάτη συνεδρία ἦταν ἀπὸ τὴν ὁμιλία *Εἰς τὸν ἅγιον Θωμᾶν τὸν ἀπόστολον* (Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Εἰς τὸν ἅγιον Θωμᾶν τὸν ἀπόστολον*, PG 59,497-500). Ἡ χρήση αὐτὴ «ἀντεβλήθη ὁμοίως πρὸς βιβλίον ἐν σώμασι προενεχθὲν ἐκ μέρους τῶν τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης, καὶ ἐστοίχησεν» (ACO 2.2.1, σελ. 340¹⁷⁻¹⁸).

¹⁴ Π. Χρηστοῦ, *Πατρολογία Δ'*, ἐκδ. Κυρομάνος, Θεσσαλονίκη, 1989, σελ. 261, Στ. Παπαδοπούλου, ὁ.π., σελ. 135, J. QUASTEN, *Patrology III. The Colden Age of Greek Patristic Literature. From the Council of Nicaea to the Council of Chalcedon*, The Newman Press, Westminster, Maryland, 1963, σελ. 451.

¹⁵ ACO 2.2.1, σελ. 52¹⁵⁻¹⁸: «ΤΟΙΣ ΕΥΣΑΒΕΣΤΑΤΟΙΣ ΔΕΣΠΟΤΑΙΣ ΚΑΙ ΓΑΛΗΝΟΤΑΤΟΙΣ ΝΙΚΗΤΑΙΣ ΚΑΙ ΤΡΟΠΑΙΟΥΧΟΙΣ ΠΡΟΣΦΙΛΕΣΤΑΤΟΙΣ ΤΕΚΝΟΙΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΩΙ ΜΕΓΑΛΩΙ ΒΑΣΙΛΕΙ ΗΡΑΚΛΕΙΩΙ ΚΑΙ ΤΙΒΕΡΙΩΙ ΑΥΤΟΥΣΤΟΙΣ ΑΘΗΝΩΝ ΑΓΑΘΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ, ΔΟΥΛΟΣ ΤΩΝ ΔΟΥΛΩΝ ΚΥΡΙΟΥ». Τὸ κείμενο τῆς «Ἀναφορᾶς» βλ. στὸ ACO 2.2.1, σελ. 52¹⁵⁻¹²².

¹⁶ ACO 2.2.1, σελ. 62¹⁹⁻²⁵.

¹⁷ Ματθ. 26:39.

ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλήν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω ἀλλ' ὡς σύ»¹⁸. Ὁ ἅγιος Πατέρας θεωρεῖ τὸ συγκεκριμένο εὐαγγελικὸ χωρίο, ὡς πλήρη ἀπόδειξη τῆς ὑπάρξεως τῶν δύο διαφορετικῶν φύσεων καὶ θελήσεων στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Χρησιμοποιεῖ τὸ λογικὸ ἐπιχείρημα τοῦ ἀτόπου. Σὲ ἄτοπο καταλήγει κανεὶς, ἂν ἐκλάβει κανεὶς ὅτι τὰ λόγια αὐτὰ «ἐπὶ τῆς θεότητός» (ἐστίν). Ἄν ὅμως τὰ εἰρημμένα ἔχουν λόγο «ἐπὶ τῆς σαρκός», τότε γίνονται ἀπολύτως κατανοητά¹⁹. Ἡ ἀνθρώπινη φύση ἀποστρέφεται τὸν θάνατο καὶ δὲν τὸν ἐπιθυμεῖ. Τὰ λόγια τοῦ Ἰησοῦ καταδεικνύουν ὅτι ἔφερε ὅλα τὰ γνωρίσματα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, καὶ αὐτὸ ἀκόμη τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀγωνίας ἀπέναντι στὸν θάνατο. Τὸ «μὴ θέλειν ἀποθανεῖν» εἶναι «κατὰ γνώσιν φύσεως»²⁰.

Ὁ Χριστός, κατὰ τὸν ἱερό Χρυσόστομο, διδάσκει μὲ αὐτὰ τὰ λόγια ὅτι «ἀληθῶς περιβέβληται»²¹ τὴν ἀνθρώπινη φύση, καὶ μὲ τὴν ἐξωτερικέυση τῶν αἰσθημάτων Του, καταδεικνύει τὴν πληρότητα τῆς ἀνθρωπότητάς Του. Ἔτσι, «ἐμφράζει στόματα αἰρετικῶν»²². Ἡ μαχητικὴ καὶ προφητικὴ διατύπωση τοῦ ἱεροῦ πατέρα ἀποβαίνει ἰδιαίτερος χρήσιμη στὸν Ἀγάθωνα, γιὰ τὴ συζήτηση ποὺ διεξάγεται στὴ Συνόδο. Ὁ πάπας καὶ Ἀρχιεπίσκοπος Ρώμης, ἐπιδιώκοντας νὰ ἀποστομώσει ὁ ἴδιος τοὺς μονοθελητες τῆς ἐποχῆς του, σχολιάζει τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Χρυσοστόμου, τὸν ὁποῖο ἀποκαλεῖ *ἔξοχο καθηγεμόνα*²³. Καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ ἅγιος Ἰωάννης κηρύσσει τὴ διδασκαλία περὶ δύο φυσικῶν θελημάτων τοῦ Χριστοῦ: τοῦ θείου, τὸ ὁποῖο εἶναι ἓνα γιὰ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό, καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου, τὸ ὁποῖο «τὴν διάθεσιν τοῦ ζῆν φυσικῶς πράττει»²⁴.

Στὴν ὄγδοη συνεδρία τῆς 7ης Μαρτίου ἀναγνώστηκε «χρῆσις» τοῦ ἱεροῦ πατέρα ἀπὸ τὸν λόγο *Εἰς τὸ παρελθέτω τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ*²⁵. Ἡ προβληματικὴ ποὺ ἀναπτύσσει ὁ ἱερός

¹⁸ Ο.π.

¹⁹ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας τῆς συνάξεως*, PG 48,766.

²⁰ ACO 2.2.1, σελ. 86¹⁻².

²¹ ACO 2.2.1, σελ. 86⁵.

²² ACO 2.2.1, σελ. 86²⁸.

²³ ACO 2.2.1, σελ. 252¹⁷⁻²⁶⁰¹³.

²⁴ Ματθ. 26:39.

²⁵ Γιὰ τὴ μνημοτεχνικὴ μέθοδο τοῦ κηρυγματικοῦ λόγου τοῦ Χρυσοστόμου βλ. Α. Γλαροῦ, *Ἡ μνημοτεχνία τοῦ Θείου λόγου κατὰ τὸν ἱερό Χρυσόστομο*,

ΧΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΣΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ...

Χρυσόστομος κινείται σὲ δύο ἄξονες. Ὁ πρῶτος ἀφορᾷ στὸ αἷτιο τῆς θείας φιλανθρωπίας. Ὁ δεύτερος στρέφεται γύρω ἀπὸ τὴ λύση τῆς φαινομενικῆς ἀντιφάσεως, πὺ παρατηρεῖται στὴν προαναφερθεῖσα εὐαγγελικὴ ρῆση: ὁ Χριστὸς πρὸς στιγμὴν ζητεῖ ἀπὸ τὸν Πατέρα νὰ ἀπομακρύνει ἀπὸ Αὐτὸν τὸ ποτήριον τοῦ μαρτυρίου καὶ τελικῶς συγκατανεύει στὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς²⁶. Ἡ Σύνοδος μετὰ τὴν παράθεση τοῦ χρυσοστομικοῦ κειμένου, τὸ ὁποῖο καὶ πραγματεύεται περιληπτικῶς τὴν περὶ Θείας Οικονομίας προβληματολογία, διαπίστωσε ὅτι ὁ Μακάριος Ἀντιοχείας καὶ ὁ Στέφανος ἀπέκοψαν ἀπὸ τὴ χρήση τους «τὰ ἐπόμενα τοῦ λόγου αὐτοῦ»²⁷ πὺ ἀπαντοῦν στὴ φαινομενικὴ ἀντίφαση τῶν Θείων λόγων. Μὲ αὐτὴ τὴ μεθοδευμένη παραχάραξη τοῦ ἀποσπάσματος ἀντλήσαν ἀπὸ τὴν προβληματολογία ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῆς αἰρέσεώς τους, ὑποκρύπτοντας ἐσκεμμένως τὶς τελικὲς καὶ ἀληθεῖς χρυσοστομικὲς θέσεις.

Στὸ πρῶτο μέρος τοῦ παραπάνω χρυσοστομικοῦ λόγου ἀκολουθεῖται ἡ ρητορικὴ μνημοτεχνικὴ μέθοδος τῶν ἀλληλοδιαδοχικῶν ἐρωτήσεων²⁸. Ἀκολουθεῖ ἡ πραγμάτευση τοῦ θέματος, πὺ στὴν οὐσία ἀπαντᾷ στὴν αἰτία καὶ τὸν σκοπὸ τῆς σταυρικῆς θυσίας. Τονίζει δηλαδὴ τὴ σφοδρὴ ἐπιθυμία καὶ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸν ἄνθρωπο²⁹, τὴν προετοιμασία γιὰ τὴ σωτηρία ὄχι μόνο τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ ἀλλὰ καὶ ὅλου τοῦ κόσμου³⁰

ἐκδ. Γρηγόρη, Αθήνα, 2007.

²⁶ ACO 2.2.1, σελ. 252¹⁰. Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Εἰς τὸ παρελθέτω τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ*, PG 51,35-36.

²⁷ Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Εἰς Ματθαῖον ΣΤ'*, PG 57,338: «Διόπερ οὐκ Ἰουδαῖοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔθνεσι τὸ τῆς δωρεᾶς ταύτης προκείσεται· καὶ ἐκείνοις μᾶλλον ἢ τούτοις. Μὴ γὰρ δὴ νομίσητε, φησίν, ὅτι ἐπὶ τούτου γέγονε τοῦτο μόνον· καὶ γὰρ ἐπὶ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης τοῦτο ἔσται».

²⁸ ACO 2.2.1, σελ. 254⁶⁻⁷.

²⁹ Χρησιμοποιεῖ τὸ εὐαγγελικὸ χωρίο Ἰωαν. 18:4, 5:6, γιὰ νὰ τεκμηριώσῃ τὴ θέση του αὐτὴ καὶ ὁδηγεῖται στὸ λογικὸ συμπέρασμα λέγοντας χαρακτηριστικὰ: «... οὕτω πηρώσας αὐτοὺς πρότερον καὶ δείξας, ὅτι ἠδύνατο διαφυγεῖν, τότε ἑαυτὸν ἐξέδωκεν, ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐκ ἀνάγκη, οὐ βία, οὔτε τυραννίδι τῶν ἐπελθόντων ἄκων τοῦτο ὑπέμεινε, ἀλλ' ἐκὼν καὶ βουλόμενος καὶ προαιρούμενος καὶ ἐκ πολλοῦ ταῦτα οἰκονομῶν» (ACO 2.2.1, σελ. 254³⁻⁶. Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Εἰς τὸ παρελθέτω τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ*, PG 51,36).

³⁰ ACO 2.2.1, σελ. 254⁷⁻¹²: «... καὶ διὰ ῥημάτων καὶ διὰ πραγμάτων ὁ σταυρὸς

μέσω τῶν προφητῶν καὶ πατριαρχῶν³¹, καθὼς καὶ τὸ ἐκούσιον τοῦ μαρτυρίου Του³². Ἡ προτύπωση τῆς σταυρικής θυσίας τοῦ Ἰησοῦ τεκμηριώνεται ἀπὸ ἐνδεικτικὰ ἱστορικὰ γεγονότα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης³³ ἀναδεικνύοντας τὴν περὶ ἐνότητας τῆς Ἁγίας Γραφῆς διδασκαλία τοῦ Χρυσοστόμου³⁴.

Τὸ τέλος τῆς περιόδου αὐτῆς περαίνεται μὲ τὴν προβολὴ τοῦ ψευδοδιλήμματος, πὺν προκύπτει ἀπὸ τὸ βιβλικὸ χωρίο: «καὶ τὸ μετὰ τοῦτο δὲ ἐτι ἀπορώτερον· εἰπὼν γάρ· παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· ἐπήγαγε· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ. ἐντεῦθεν γάρ, ὅσον κατὰ τὴν ῥῆσιν, δύο θελήματα ἐναντία ἀλλήλοις δείκνυται, εἴ γε ὁ μὲν πατήρ βούλεται αὐτὸν σταυρωθῆναι, αὐτὸς δὲ οὐ βούλεται, καίτοι γε πανταχοῦ ὀρώμεν

προετυπούτο. καὶ γὰρ τοῦ Ἰσαὰκ ἡ σφαγὴ τὸν σταυρὸν ἡμῖν ἐδήλου· διὸ καὶ ἔλεγεν· Ἀβραὰμ ὁ πατήρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο, ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμὴν καὶ εἶδε καὶ ἐχάρη. εἶτα ὁ μὲν πατριαρχῆς ἐχάρη βλέπων τὴν εἰκόνα τοῦ σταυροῦ, αὐτὸς δὲ παρητεῖτο τὸ πρᾶγμα; καὶ Μωυσῆς δὲ οὕτω τοῦ Ἀμαλήκ περιεγένετο, ἐπειδὴ τὸν τύπον ἐπεδείκνυτο τοῦ σταυροῦ. καὶ μυρία ἂν ἴδοι τις ἐν τῇ παλαιᾷ γενόμενα, ἃ τὸν σταυρὸν προδιαγράφει». Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ὁ.π.

³¹ Εἶναι γνωστὴ ἡ χρυσοστομικὴ ρήτρα περὶ ἐρμηνείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς Καινῆς. Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Εἰς τὸ ἐξῆλθε δόγμα παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου*, PG 50,796: «οὐδὲν γὰρ ἀγραφον κείται οὔτε ἐν τῇ Καινῇ, οὔτε ἐν τῇ Παλαιᾷ· ἀλλὰ προέλαβε τὴν Καινὴν ἢ Παλαιά, καὶ ἠρμήνευσε τὴν Παλαιὰν ἢ Καινὴ. Καὶ πολλάκις εἶπον, ὅτι δύο Διαθήκαι, καὶ δύο παιδίσκαι, καὶ δύο ἀδελφαί, τὸν ἕνα Δεσπότην δορυφοροῦσι. Κύριος παρὰ προφήταις καταγγέλλεται· Χριστὸς ἐν Καινῇ κηρύσσεται· οὐ καινὰ τὰ καινά· προέλαβε γὰρ τὰ παλαιά· οὐκ ἐσβέσθη τὰ παλαιά· ἠρμηνεύθη γὰρ ἐν τῇ Καινῇ». Γιὰ τὸ θέμα βλ. μεταξὺ ἄλλων, Στ. Σακκου, «Ὁ Ἱερός Χρυσόστομος ὡς ἐρμηνευτής», *Πρακτικά ἸΣΤ' Θεολογικοῦ Συνεδρίου με θέμα «Ὁ Ἱερός Χρυσόστομος»*, [Ἱερά Μητρόπολις Θεσσαλονίκης], Θεσσαλονίκη, 1996, σελ. 263-309, ἐδῶ: 286-287.

³² *Ἰωάν.* 17:21, 14:10, 7:28, 5:30.

³³ ACO 2.2.1, σελ. 256²⁻³. Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ὁ.π.

³⁴ Σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο ὁ ἅγιος Ἰωάννης φαίνεται νὰ ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἔχει προβληματίσει τοὺς ἀκροατὲς του, προκαταλαμβάνει τὴν προθυμία τους καὶ ζητεῖ τὴν προσοχή τους σὲ αὐτὰ πού πρόκειται νὰ ἐκθέσει, προφανῶς διότι τὰ θεωρεῖ ἐξαιρετικῶς σημαντικὰ ACO 2.2.1, σελ. 256⁶⁻⁹: «Πῶς οὖν ἐνταυθὰ φησι· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ; τάχα εἰς πολὺν ὑμᾶς ἀγῶνα ἐνεβάλομεν, ἀλλὰ διανάστητε, εἰ γὰρ καὶ πολλὰ τὰ εἰρημένα· ἀλλ' εὐ οἶδα, ὅτι νεάζει ὑμῶν ἡ προθυμία· πρὸς γὰρ αὐτὴν λοιπὸν τὴν λύσιν ὁ λόγος ἐπιέγεται. τίνος οὖν ἔνεκεν οὕτως εἰρηται; πρόσεχε μετὰ ἀκριβείας». Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ὁ.π.

ΧΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΣΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ...

αὐτὸν τὰ αὐτὰ τῷ πατρὶ βουλόμενον, τὰ αὐτὰ προαιρούμενον»³⁵. Ὁ Χρυσόστομος μὲ τὴ χρήση βιβλικῶν χωρίων³⁶ ἀποφαίνεται ὅτι ὁ Ἰησοῦς δὲν στερεῖται τῆς ἐξουσίας νὰ ὀμιλεῖ ἢ νὰ ἐνεργεῖ, ἀλλὰ φανερῶνει τὴν ταύτιση τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων Του μὲ τὴ γνώμη τοῦ Πατρὸς. Ὁ χαρισματικὸς ἐρμηνευτὴς καταλήγει στὴν ἐξῆς χαρακτηριστικὴ φράση: «τὸ γὰρ ἀπ' ἐμαντοῦ οὐ λαλῶ οὐκ ἐξουσίας ἀναίρεσις, ἀλλὰ συμφωνίας ἀπόδειξις»³⁷. Σὲ τοῦτο ἀκριβῶς τὸ σημεῖο οἱ αἵρετικοὶ Μακάριος καὶ Στέφανος ἀπέκοψαν τὸ ὑπόλοιπο κείμενο τῆς χρυσοστομικῆς χρήσεως καὶ παρέλειψαν κρίσιμα ἐρωτήματα, στὰ ὅποια ὁ Χρυσόστομος δίδει σαφεῖς λύσεις. Ἡ Σύνοδος ἐπισημαίνει τὴν ἀπαράδεκτη μεθόδευση καὶ συνεχίζει τὴν παράθεση τοῦ ὑπολοίπου μέρους τῆς χρυσοστομικῆς ὀμιλίας³⁸.

Τὸ ἀπόσπασμα ἀρχίζει μὲ τὴ διαπίστωση ὅτι «δυσπαράδεκτος ἦν ὁ τῆς σαρκώσεως λόγος»³⁹. Ἦταν ἀπαραίτητη ἡ προετοιμασία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους⁴⁰ γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ἀποδεχθεῖ ἓνα ἀπερινόητο γεγονός: ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς «κατεδέξατο γενέσθαι ἀνθρωπος καὶ σάρκα τὴν ἀπὸ γῆς καὶ πηλοῦ πλασθεῖσαν ἀναλαβεῖν καὶ εἰς μήτραν ἐλθεῖν παρθενικὴν καὶ ἐννεαμηνιαῖον κυφορηθῆναι χρόνον καὶ γαλακτοτροφηθῆναι καὶ τὰ ἀνθρώπινα πάντα παθεῖν»⁴¹.

³⁵ ACO 2.2.1, σελ. 256⁹. Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ὁ.π.

³⁶ ACO 2.2.1, σελ. 256¹¹: «πολλῆς ἐδέετο κατασκευῆς, ὥστε παραδεχθῆναι». Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ὁ.π., PG 51,36-37.

³⁷ ACO 2.2.1, σελ. 256¹⁷⁻²⁰. Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ὁ.π., PG 51,37.

³⁸ Γιὰ τὶς προτυπώσεις αὐτὲς βλ. Ἰερεμία Φουντα, *Ἡ περί προϋπάρξεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διδασκαλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς κατὰ τὸν Ἱερόν Χρυσόστομον*, Αθήναι, 2002, σελ. 234-307.

³⁹ Ψαλμ. 94:4, 103:32, 71:6.

⁴⁰ Ἦσ.7:14, 53:2, 9:6, 11:1.

⁴¹ Βαρουχ3:36-38: «οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτὸν ἐξεῦρεν πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακώβ τῷ παιδί αὐτοῦ καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἡγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ μετὰ τοῦτο ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη καὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη». Στὴν προφητεία τῆς Τρίτης Ὁρας τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων ἀναγινώσκεται τὸ σχετικὸ χωρίο μὲ τὴν προσφώνηση «Προφητείας Ἱερεμίου τὸ ἀνάγνωσμα». Οἱ Ὁριγένης, Αθηναγόρας, Κύριλλος Ἱεροσολύμων, Γρηγόριος Θεολόγος καὶ Κυπριανὸς ἐρμηνεύουν τὸ χωρίο σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ Ἰωάν. 1:14, Τιτ. 2:11, 3:4, καὶ θέτουν ὡς ὑποκείμενον τὸν Θεό, ὅτι δηλαδὴ ἐφανερώθη μετὰ τῶν ἀνθρώπων λαμβάνοντας ἐξωτερικὴ μορφή ὅπως αὐτοὶ καὶ ἐξῆσε ἀνάμεσά τους. Ὑπάρχουν καὶ ἐξηγητὲς οἱ ὅποιοι δέχονται ὡς ὑποκείμενο τὴν σοφία

Ἐπειδὴ ἡ παραδοχὴ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ Ἐνσάρκωση κινεῖται στὴν ὑπὲρ λόγον σφαῖρα καὶ δὲν ἐκλαμβάνεται ἀπὸ πολλοὺς ὡς πειστικὴ ἐξήγηση, γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ἀντλεῖ ἐπιχειρήματα ἀπὸ τὶς παλαιοδιαθηκικὲς χριστολογικὲς προτυπώσεις τοῦ θαυμαστοῦ αὐτοῦ γεγονότος⁴². Χρησιμοποιεῖ χωρία ἀπὸ τοὺς Ψαλμοὺς⁴³ ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς Ἡσαΐα⁴⁴, Βαροῦχ⁴⁵ –τοῦ ὁποῖου τὸ σχετικὸ χωρίο ἀποδίδει στὸν Ἰερεμία– ἀφενὸς γιὰ νὰ αἰτιολογήσει τὴν ἀποστολὴ τῶν προφητῶν στὸν κόσμον καὶ ἀφετέρου γιὰ νὰ τεκμηριώσῃ τὴν ἱστορικὴ ἀλήθεια τῆς

διότι γι' αὐτὴν γίνεται λόγος πιὸ πάνω. Ἡ μεσσιανικότητα τοῦ χωρίου αὐτοῦ εἶναι ἐμφανὴς καὶ σὲ αὐτὴ τὴν περίπτωσιν, διότι στὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ ἐνσαρκουῖται ἡ σοφία. Πρὸβλ. *Παρ.* 8:19, *Σοφ. Σολ.* 7:22, *Σοφ. Σειρ.* 24:5. Βλ. Ι. Γιαννακοπουλου, *Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη κατὰ τοὺς Ο' Κείμενον - Ἑρμηνευτικὴ παράφρασις - Σχόλια*, τόμ. 19, ἐκδ. Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς Ἀδελφότητος «Λυδία», Θεσσαλονίκη, 1986, σελ. 382.

⁴² ACO 2.2.1, σελ. 256¹¹⁻²⁰: «ἐννόησον γάρ, ἡλίκον ἦν ἀκοῦσαι καὶ μαθεῖν, ὅτι ὁ θεός, ὁ ἄρρητος, ὁ ἀφραστός, ὁ ἀπερινόητος, ὁ ἀόρατος, ὁ ἀκατάληπτος, οὗ ἐν τῇ χειρὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς, ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν, ὁ ἀπτόμενος τῶν ὀρέων καὶ καπνίζονται, οὗ τὴν ῥοπὴν τῆς συγκαταβάσεως οὐδὲ τὰ Χερουβιμ ἐνεγκεῖν ἠδυνήθη, ἀλλὰ τὰς ὄψεις ἀπέκρυπτον τῇ προβολῇ τῶν πτερῶν, οὗτος ὁ πάντα νοῦν ὑπερβαίνων καὶ πάντα λογισμὸν κινῶν, παραδραμῶν ἀγγέλους ἀρχαγγέλους <καὶ> πάσας τὰς ἄνω δυνάμεις τὰς νοεράς κατεδέξατο γενέσθαι ἄνθρωπος καὶ σάρκα τὴν ἀπὸ γῆς καὶ πηλοῦ πλασθεῖσαν ἀναλαβεῖν καὶ εἰς μήτραν ἐλθεῖν παρθενικὴν καὶ ἐννεαμηνιαῖον κυφορηθῆναι χρόνον καὶ γαλακτοτροφηθῆναι καὶ τὰ ἀνθρώπινα πάντα παθεῖν». Πρὸβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Εἰς τὸ παρελθέτω τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ*, PG 51,37.

⁴³ Πρὸβλ. ἐνδεικτικὰ Ἐλευθεριαδου Ευθυμίου, «Ἡ Θεομητορολογία τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου», *Πρακτικὰ ἸΣΤ' Θεολογικοῦ Συνεδρίου με θέμα «Ὁ Ἱερός Χρυσόστομος»*, [Ἱερά Μητρόπολις Θεσσαλονίκης], Θεσσαλονίκη, 1996, σελ. 127-177, Ι. Καλογηροῦ, «Ἡ ἀπὸ τοῦ Διοδώρου Ταρσοῦ, γινομένη ἀρχὴ τῆς ἐξελίξεως πρὸς τὸν Χριστολογικὸν Δυϊσμόν, καὶ ἡ ἐπὶ τῶν συναφῶν ζητημάτων θέσις τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου σταθεροῦ Ἀντιοχεῶς Ἐκπροσώπου τῆς Ὁρθοδόξου ἐκκλησιαστικῆς Χριστολογικῆς Διδασκαλίας, πρὶν ἀπὸ τὰς Γ' καὶ Δ' Οἰκουμενικὰς Συνόδους», *Πρακτικὰ ἸΣΤ' Θεολογικοῦ Συνεδρίου με θέμα «Ὁ Ἱερός Χρυσόστομος»*, [Ἱερά Μητρόπολις Θεσσαλονίκης], Θεσσαλονίκη, 1996, σελ. 333-407.

⁴⁴ ACO 2.2.1, σελ. 258¹⁰⁻¹²: «ἀλλ' οὐκ ἤρκεσε ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ παραγενόμενος, ἵνα μὴ νομισθῇ φαντασία τὸ γινόμενον, οὗ τῇ ὄψει μόνον πιστοῦται τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ καὶ χρόνῳ πολλῷ καὶ τῷ διὰ πάντων ἐλθεῖν τῶν ἀνθρωπίνων». Πρὸβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Εἰς τὸ παρελθέτω τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ*, PG 51,37.

⁴⁵ ACO 2.2.1, σελ. 258²¹-260¹³. Πρὸβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *ὁ.π.*, PG 51,37-38.

ΧΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΣΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ...

Ένανθρωπήσεως, ώστε να αναδείξει το μεγαλείο της Θείας συγκαταβάσεως⁴⁶. Ο Χρυσόστομος εκφράζει βασικές δογματικές θέσεις περί της Θεοτόκου υποστηρίζοντας την άσπορον σύλληψη και το άειπάρθενον⁴⁷. Η έρμηνευτική του κινείται προσοδευτικώς προς την κατεύθυνση της πολεμικής έναντι της αίρετικής θεωρήσεως της Ένανθρωπήσεως ως γεγονότος φανταστικού και όχι πραγματικού⁴⁸.

Απευθύνει δριμύ κατηγορώ στους Μαρκίωνα, Ουαλεντίνο και Μάνη, αλλά και σε κάθε αίρετικό που επιχειρεί να ανατρέψει τη διδασκαλία για τη Θεία Οικονομία⁴⁹. Τα αδιάβλητα λεγόμενα πάθη⁵⁰, δεν έχουν άλλο σκοπό από το να δηλώσουν περιτρώνας ότι ή Ένανθρώπιση δεν είναι «δόκησις [...] και φαντασία και σκηνή και υπόκρισις, καίτοι τών παθών βοώντων, του θανάτου, του τάφου, της πείνης»⁵¹. Γι' αυτό και ο Κύριος «ώσπερ έπεινήσεν ώσπερ έκοπίασεν ώσπερ έκαθεύδησεν ώσπερ έφαγεν ώσπερ έπιεν, ούτω και θάνατον παραιτείται». Έτσι, δεικνύει τήν ότι ή ανθρώπινη φύση Του ήταν τελεία, υποκείμενη όπως σε κάθε άνθρωπο και στη φυσική ασθένεια «την ούκ ανεχομένην άπαθώς άπορραγήναι της παρούσης ζωής»⁵².

⁴⁶ Ιωάννου Δαμασκηνού, Έκδοσις ακριβής της όρθοδόξου πίστεως, Β. Kotter, *Die Schriftendes Johannes von Damaskos*, vol. II, Berlin - NewYork, 1973, Walter de Gruyter, σελ. 162¹-163²⁷. Για τα αδιάβλητα πάθη του Χριστού βλ. ένδεικτικά Ν. Μητσοπουλου, *Θέματα Όρθοδόξου Δογματικής Θεολογίας*, έκδ. Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήναι 1983, σελ. 78, Ν. Ματσουκα, *Δογματική και συμβολική Θεολογία Β΄. Έκθεση της όρθόδοξης πίστες σε άντιπαράθεση με τη δυτική χριστιανοσύνη*, [Φιλοσοφική και Θεολογική Βιβλιοθήκη 3], έκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη, 1996, σελ. 284.

⁴⁷ ACO 2.2.1, σελ. 260²⁻⁴. Πρβλ. Ιωάννου Χρυσοστόμου, *ό.π.*, PG 51,38.

⁴⁸ ACO 2.2.1, σελ. 260¹⁰⁻¹¹. Πρβλ. Ιωάννου Χρυσοστόμου, *ό.π.*, PG 51,38: «τή φύσει γάρ έγκειται το φίλτρον περι τα παρόντα».

⁴⁹ ACO 2.2.1, σελ. 260¹²⁻¹³. Πρβλ. Ιωάννου Χρυσοστόμου, *ό.π.*, PG 51,38. Βλ. Η. Μουτσουλα, «Η Χριστολογία του άγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου», *Χρυσοστομικό Συμπόσιο. Η προσωπικότητα και ή θεολογία άγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου*, έκδ. Αποστολική Διακονία, Αθήνα, 2007, σελ. 571-581, έδω: 578.

⁵⁰ ACO 2.2.1, σελ. 286¹⁸⁻²³.

⁵¹ Π. Χρηστου, *ό.π.*, σελ. 261, Στ. Παπαδοπουλου, *ό.π.*, σελ. 135, J. QUASTEN, *ό.π.*, σελ. 451.

⁵² Η χρήση αυτή «άντεβλήθη προς βιβλίον έν σώμασι της βιβλιοθήκης ύπάρχον του ευαγοός πατριαρχείου της θεοφυλάκτου ταύτης και βασιλίδος πόλεως, και έστοίχησεν» (ACO 2.2.1, σελ. 296³⁻⁴).

Κατὰ τὸν ἱερό Χρυσόστομο, Αὐτὸς ποὺ πρόκειται νὰ σταυρωθεῖ εἶναι φυσικὸ νὰ δειλιάζει καὶ νὰ ἀγωνιᾷ, γιατί εἶναι ἴδιον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἢ ἀγάπη γιὰ τὰ παρόντα⁵³. Ἡ φαινομενικὴ λοιπὸν ἀντίφαση τοῦ εὐαγγελικοῦ ρητοῦ δὲν εἶναι παρὰ μία ἀκόμη ἰσχυρὴ ἐπιβεβαίωση τῆς Θείας Οἰκονομίας⁵⁴.

Στὴ δωδέκατη συνεδρία τῆς 22ας Μαρτίου ἡ Σύνοδος ἀσχολήθηκε μὲ τὸν ἔλεγχο καὶ τὴν ἀνάγνωση τῶν «χρήσεων» ποὺ προσκόμισαν οἱ Μακάριος Ἀντιοχείας καὶ ὁ συνοδὸς του μοναχὸς Στέφανος. Διαπιστώθηκε ὅτι μεταξὺ τῶν πατερικῶν κειμένων εἶχαν νοθεύσει καὶ συγκεκριμένο χρυσοστομικὸ κείμενο μὲ τὴν ἀποκοπὴ ἀποσπασμάτων. Σὲ ἀπάντηση καὶ ἔλεγχο τῶν αἰρετικῶν προσκομίσθηκε «κωδίκιον πατρικῶν χρήσεων» τοῦ Πατριαρχείου Ρώμης, γιὰ νὰ ἀναγνωσθεῖ καὶ νὰ ἀντιπαραβληθεῖ πρὸς τὰ βιβλία τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως⁵⁵.

Ἡ τέταρτη χρῆση ἀπὸ τὸ κωδίκιο αὐτὸ λήφθηκε ἀπὸ τὸν λόγο *Πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας τῆς συνάξεως*, ποὺ ἐκφωνήθηκε μεταξὺ 386 καὶ 387⁵⁶ στὴν Ἀντιόχεια⁵⁷. Ὁ Χρυσόστομος ἐδῶ ὑπενθυμίζει στὸ ἀκροατήριό του ὅτι ἡ πρόγνωση τοῦ μέλλοντος συνιστᾷ θεϊκὸ ἰδίωμα. Εἶναι ἀπολύτως φυσικὸ ὁ Θεάνθρωπος νὰ γνωρίζει μὲ κάθε λεπτομέρεια τὰ τῆς προδοσίας τοῦ Ἰούδα. Ὑπογραμμίζει τὴ θεότητα τοῦ Χριστοῦ μέσα ἀπὸ τὴν ἀποδεικτικὴ δύναμη τοῦ προγνωστικοῦ ἰδιώματος τῆς θεϊκῆς φύσεως. Κατόπιν ἐπικεντρώνεται στὴν ἀνθρώπινη φύση τοῦ σαρκωθέντος Λόγου. Στὰ λόγια ποὺ θὰ ἀκολουθήσουν δεσπόζει τὸ ἐρώτημα ἂν ἡ προσευχὴ στὸν κῆπο τῆς Γεθσημανῆ εἶναι ἴδιον τῆς θεότητας ἢ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Σύμφωνα μὲ τὸν ἱερό Πατέρα «αὐτόθεν δῆλον, ὅτι οὐκ ἔστι τῆς θεότητος ἢ εὐχῆ. <θεὸς γὰρ οὐκ εὐχεται>. θεοῦ γὰρ τὸ προσκυνεῖσθαι ἔστι, θεοῦ τὸ εὐχὴν δέχεσθαι, οὐ τὸ εὐχὴν ἀναφέρειν»⁵⁸. Γι' αὐτὸ χαρακτηρίζει αὐτοὺς

⁵³ ACO 2.2.1, σελ. 292¹²⁻¹⁴. Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας τῆς συνάξεως*, PG 48,763.

⁵⁴ ACO 2.2.1, σελ. 292¹⁴. Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ὁ.π.

⁵⁵ ACO 2.2.1, σελ. 292¹⁶⁻²⁰. Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ὁ.π.

⁵⁶ ACO 2.2.1, σελ. 312³⁻⁵.

⁵⁷ ACO 2.2.1, σελ. 308²¹⁻²².

⁵⁸ ACO 2.2.1, σελ. 310¹⁴⁻¹⁶. Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Εἰς Ματθαῖον ΠΓ'*, PG 58,745-746.

ΧΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΣΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ...

πού παρερμηνεύουν τὸ σχετικὸ χωρίο ὡς ἀναίσχυντους⁵⁹. Τεκμηριώνει τὴν ἀποψή του αὐτὴ μὲ τὸ σκεπτικὸ ὅτι ἡ ἀγωνία εἶναι ἴδιον τῆς ἀδύναμης ἀνθρωπίνης σάρκας, διότι δὲν δύναται ἓνας Θεὸς νὰ ἐκφράζεται μὲ λόγια, τὰ ὁποῖα ἀπέχουν πάρα πολὺ ἀπὸ τὴν ἀπόρητη καὶ ἀνέκφραστη οὐσία Του⁶⁰.

Ἡ ἐνδέκατη χρῆση ἀπὸ τὸ κωδίκιο αὐτὸ ἦταν ἀπὸ τὸν λόγο *Εἰς τὸ παραλλήτω τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ*. Τὸ χωρίο ταυτίζεται μὲ τὴ προαναφερθεῖσα δευτέρη χρῆση, ἡ ὁποία καὶ αὐτὴ, ὅπως καὶ ἡ δωδεκάτη⁶¹, «ἀντεβλήθη ὁμοίως» μὲ τὰ βιβλία τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως⁶².

Ἡ δωδέκατη χρῆση ἀπὸ τὸ ἴδιο κωδίκιο ἀνασύρεται ἀπὸ τὴν ὁμιλία *Εἰς Ματθαῖον ΠΓ'*. Ὁ ἅγιος πατέρας στὸν λόγο αὐτὸ προσκομίζει καὶ ἄλλα τεκμήρια τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Κυρίου. Ὁ ἔλεγχος πού ἀπευθύνει στὸν Πέτρο καὶ στοὺς ἄλλους μαθητές, οἱ ὁποῖοι λόγῳ σωματικῆς ἀδυναμίας ἀποκοιμήθηκαν καὶ δὲν ξαγρύπνησαν μαζί Του προσευχόμενοι, ὑποδηλώνει ὅτι ἡ ἀγωνία Του δὲν ἦταν ὑποκριτικὴ, ὅπως θὰ μπορούσαν νὰ ἰσχυριστοῦν οἱ αἰρετικοί⁶³. Ἦταν πραγματικὴ καὶ γι' αὐτὸ ὁ ἰδρώτας πού ἔσταζε τὴν ὥρα τῆς προσμονῆς καὶ προσευχῆς στὸν κῆπο τῆς Γεθσημανῆ παρομοιάζεται μὲ σταγόνες αἵματος. Ἔτσι, τεκμηριώνεται ὅτι ἡ εὐαγγελικὴ διήγηση εἶναι ρεαλιστικὴ καὶ ὄχι ἀποκύημα φαντασίας⁶⁴.

Ἡ ἔνταση τῆς ἀγωνίας τοῦ Ἰησοῦ φαίνεται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ἀρκεῖται στὴ νοερὰ προσευχὴ ἀλλὰ ἐξωτερικεῖ διὰ τῶν λόγων Του κάποιες ἀπὸ τὶς δραματικὲς στιγμὲς τῆς⁶⁵. Ἡ ἐπακολουθούμενη αἰτιολογία στὴν εὐαγγελικὴ διατύπωση τοῦ *Ματθ. 26:39*: «*Πάτερ μου εἰ δυνατόν ἐστὶ παρελθάτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο*» καταδεικνύει τὴν ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ. Ταυτοχρόνως δίδει ἀφορμὴ στὸν ἱερὸ κήρυκα νὰ ὑποδειγματίσει τὸν τρόπο ἀσκήσεως τοῦ αὐτεξουσίου λέγοντας ὅτι ὁ χριστιανὸς πρέπει νὰ δεικνύει ἐμπρόκτως χρηστότητα καὶ ἐγκαρτέρηση

⁵⁹ ACO 2.2.1, σελ. 310¹⁶⁻¹⁸. Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ὁ.π., PG 58,746.

⁶⁰ ACO 2.2.1, σελ. 310¹⁸⁻²¹. Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ὁ.π.

⁶¹ ACO 2.2.1, σελ. 310¹⁸⁻²⁰. Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ὁ.π.

⁶² ACO 2.2.1, σελ. 314³⁻⁴.

⁶³ ACO 2.2.1, σελ. 310¹⁴⁻¹⁶. Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Εἰς Ματθαῖον ΠΓ'*, PG 58,745-746.

⁶⁴ ACO 2.2.1, σελ. 310¹⁶⁻¹⁸. Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ὁ.π., PG 58,746.

⁶⁵ ACO 2.2.1, σελ. 310¹⁸⁻²¹. Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ὁ.π.

στά παθήματα τῆς σαρκὸς καὶ νὰ μὴν ὑποτάσσεται σ' αὐτὴ καὶ στὶς ἐπαναστάσεις ποὺ ἐγείρει κατὰ τοῦ Θεοῦ θελήματος⁶⁶.

Ἡ δεκάτη τρίτη χρῆση ἀπὸ τὸ ἴδιο κωδίκιο ἦταν ἀπὸ τὴν ὁμιλία *Εἰς Ἰωάννην ΕΖ'*. Ἡ χρῆση αὐτὴ «ὡσαύτως ἀντεβλήθη πρὸς βιβλίον χαρτῶν τῆς βιβλιοθήκης ὑπάρχον τοῦ ἐνταῦθα εὐαγοῦς πατριαρχείου, καὶ ἐστοίχησεν»⁶⁷. Ὁ Χρυσόστομος σὲ αὐτὸ τὸ ἀπόσπασμα σχολιάζει τὸ Ἰωάν. 12:27-28, ὅπου ὁ Χριστὸς ὁμιλεῖ γιὰ τὸν θάνατό Του: «Νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάρακται, καὶ τί εἶπω Πάτερ σῶσον με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς τὴν ὥρα ταύτην, πάτερ δόξασόν σου τὸ ὄνομα». Θεωρεῖ ὅτι τὸ χωρίο ὑποδηλώνει ὅτι ὁ Ἰησοῦς δὲν ἀντιμετώπισε θεωρητικῶς τὸν θάνατο, «ἵνα γὰρ μὴ λέγωσιν, ὅτι αὐτὸς ἔξω τῶν ὠδίνων ὦν τῶν ἀνθρωπίνων εὐκόλως περὶ θανάτου φιλοσοφεῖ καὶ ἡμῖν ἔξω κινδύνου παραινεῖ»⁶⁸. Ἡ ταραχὴ καὶ ἡ ἀγωνία τοῦ Ναζωραίου καὶ ἡ ἐκκλησίη Του πρὸς τὸν Πατέρα γιὰ νὰ τὸν ἀπαλλάξει ἀπὸ τὸ μαρτύριο εἶναι «τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως [τὰ] ἀσθενήματα»⁶⁹. Ὅμως, τελικῶς ὁ Χριστὸς δὲν παραιτεῖται καὶ δοξάζει τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς του διὰ τοῦ σταυρικοῦ Πάθους. Τὸ χρήσιμο δίδαγμα ποὺ καὶ πάλι ἐξάγεται ἀπὸ τὴν ἀγωνία τοῦ Ἰησοῦ⁷⁰ ἐνώπιον τοῦ θανάτου Του εἶναι ὅτι ἡ ἀνθρώπινη φύση Του ἦταν τελεία, φέρουσα ὅλα ἐκεῖνα τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ἀδιάβλητων παθῶν.

Τὰ παραπάνω συνδέονται ἄμεσα μὲ τὴν τελευταία νοηματικὴ ἐνότητα τῆς προηγούμενης χρήσεως, ἡ ὁποία ἔχει ἰδιαίτερη ἀξία. Ὁ Χρυσόστομος ὀξυδερκῶς παρατηρεῖ ὅτι χωρὶς τὰ θεανδρικὰ λόγια τῆς Γεθσημανῆ ἡ ἀμφισβήτηση τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Χριστοῦ θὰ ἦταν ἐντονότερη ἀπὸ τοὺς αἰρετικούς. Γιὰ τοὺς τελευταίους, ὅμως, δὲν ὑπάρχει δικαιολογία. Ἡ θέα τοῦ Θεοῦ προσώπου ἔπρεπε νὰ τοὺς εἶναι ἀρκετὴ, ὥστε νὰ πειστοῦν γιὰ τὴν τελεία ἀνθρώπινη φύση Του⁷¹. Ἀπ' ὅλα τὰ παραπάνω

⁶⁶ ACO 2.2.1, σελ. 310¹⁸⁻²⁰. Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ὁ.π.

⁶⁷ ACO 2.2.1, σελ. 314³⁻⁴.

⁶⁸ ACO 2.2.1, σελ. 312¹¹⁻¹². Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Εἰς Ἰωάννην ΕΖ'*, PG 59,371..

⁶⁹ ACO 2.2.1, σελ. 312¹⁶⁻¹⁷.

⁷⁰ Γιὰ τὸ θεμελιώδες χριστολογικὸ ζήτημα τῆς ἀγωνίας τοῦ Χριστοῦ, βλ. F.LETHEL, *Théologie de l'agonie du Christ: la liberté humaine du fils de Dieu et son importance sotériologique mises en lumière par Saint Maxime le Confesseur*, ἐκδ. Beuchesne, Paris, 1979.

⁷¹ ACO 2.2.1, σελ. 310⁴⁻¹⁷. Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Εἰς Ματθαῖον ΠΓ'*, PG 58,746.

ΧΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΣΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ...

συνάγεται και επιβεβαιώνεται ή άποψη ότι ο Χρυσόστομος συνθέτει τη Χριστολογία του υπερβαίνοντας το αντιοχειανό σχήμα Λόγος – άνθρωπος και την αντιπαράθεσή του με τον τύπο Λόγος – σάρξ της αλεξανδρινής Σχολής⁷². Ο Χρυσόστομος έχει πρωτίστως σωτηριολογική – ποιμαντική άφετηρία στις δογματικές αναφορές του, ή οποία αναδύει τον πρακτικό χαρακτήρα της θεολογίας του.

Για την ΣΤ΄ Οικουμενική ή χρήση του ανθρώπινου λόγου και της ορθολογικής μεθοδολογίας για την ανάπτυξη των έρμηνευτικών επιχειρημάτων προς έπίρρωσιν του δόγματος έχουν σχετική αξία. Η Σύνοδος ένστερνίζεται το χρυσοστομικό άνοιγμα προς το άρρητο βίωμα της θέας του Θείου Προσώπου που πηγάζει από την άκατανίκητη δύναμη της πίστewς

⁷² Ο χρυσορρήμων Ιεράρχης υπήρξε μία από εκείνες τις χαρισματικές εκκλησιαστικές προσωπικότητες που κατάφεραν να άφήσουν έντονο θεολογικό στίγμα και να υπερβούν τα σχήματα των θεολογικών τάσεων της έποχής του. Για τη Χριστολογία του ιερού Χρυσοστόμου και τη διάκριση των τύπων Λόγος - άνθρωπος και Λόγος - σάρξ, βλ. άντι άλλων, Η. Μουτσουλα, «Η Χριστολογία του άγιου Ιωάννου του Χρυσοστόμου», Χρυσοστομικό Συμπόσιο. Η προσωπικότητα και ή θεολογία άγιου Ιωάννου του Χρυσοστόμου, έκδ. Αποστολική Διακονία, Αθήνα 2007, σελ. 571-581, Θεόδωρου Ζηση, Η σωτηρία του ανθρώπου και του κόσμου κατά τον άγιον Ιωάννην τον Χρυσόστομον, Θεσσαλονίκη, 1992, σελ. 179-187, Στ. Παπαδοπουλου, ό.π., σελ. 152-166.